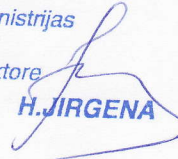

Projekts: "Latvijas agroklimatiskajiem apstākļiem atbilstošu, konkurētspējīgu agrīnu vīnogu šķirņu selekcija"

Izpildītājs: z/s "Vīnkoki"

LR Zemkopības ministrijas
Lauksaimniecības
departamenta direktore

H. JIRGENA

ATSKAITE par 2006. gadu

Mērķis: Iesaistot krustošanā iepriekšējos gados iegūtos un izpētītos vīnogu šķirņu un hibrīdu genotipus, sintētiskās selekcijas ceļā izveidot jaunas vīnogu šķirnes ar īsu veģetācijas periodu, labu un ātru viengadīgo dzinumumu nobriešanu un augstas kvalitātes ogām, kas katru gadu nogatavotos Latvijas agroklimatiskajos apstākļos. No līdz šim Latvijā audzētajām vīnogu šķirnēm un hibrīdiem katru gadu nogatavojas tikai nedaudzi, kuru ogu kvalitāte neapmierina daudzus vīnogu audzētājus. Tāpēc arī šīs ļoti vērtīgās ogas ar bagātu neaizvietojamu aminoskābju, silīcija un citu vielu saturu tiek maz audzē mūsu valstī.

Projekta pamatojums: Sākot no 1951. gada, Latvijas ZA Bioloģijas institūts kopā ar Pūres Dārzkopības un izmēģinājumu staciju (S.Bērziņa, E.Pētersons, J.Vagulāns, u.c.), kā arī P.Sukatnieks Dvietē pētīja vairāk nekā 300 brīvā dabā augošas vīnogu šķirnes un hibrīdus: no RE ievestās V.vinifera šķirnes, I.Mičurina un A.Kuzmina šķirnes un hibrīdus, no CGL Mičurinskā, Tālo Austrumu un Viskrievijas Vīnkopības institūta V.vinifera x V.amurensis hibrīdus, dažādas Amerikas sugu vīnogu šķirnes un hibrīdus (Alfa, Mirkša un daudzas citas). Pēc 5 gadu rūpīgi veiktiem pētījumiem zinātnieki konstatēja, ka Latvijas agroklimatiskajiem apstākļiem cik necik noderīgas ir no visām ievestajām šķirnēm un hibrīdiem ir tikai 3: Dzeltenais zīda ķekars, Triumfs un Malengra sēklaudzis. 1962. gadā P.Sukatnieks ieteica vēl dažus hibrīdus: Tālo Austrumu Nr. 60 (N.Tihonovs), Hasanskij slakij (A. Bousa), Novgorodskij jubileinij, Smugļanka un Ņežnij (A.Kuzmins), atzīmējot, ka šiem hibrīdiem ir vidēja ogu kvalitāte un citi trūkumi.

1959. gadā P.Sukatnieks veica pirmos vīnogu krustojumus Latvijā starp V.vinifera (Madlen Anževine) un V.labruska (Dvietes zilās) šķirnēm. No vairāk nekā 900 hibrīdiem pēc ražas vērtēšanas 1968. gadā tika atlasīti kā perspektīvi 20 hibrīdi: Supaga, Sukribe, Guna, Veldze, Meda, Veina, Spulga u.c.. Nedaudz vēlāk P.Sukatnieks "ievadīja" savos hibrīdos arī V.amurensis gēnus, krustojot A.Kuzmina hibrīdu Smugļanka ar Dvietes zilās un Novgorodskij jubileinij ziedputekšņu sajaukumu, un ieguva hibrīdus: Lauma, Rītausma, Zilga u.c., no kurām pēdējā raksturojās ar lielu salcietību (-30°C). Lielākais vairums P.Sukatnieka hibrīdu ir piemēroti Latvijas agroklimatiskajiem apstākļiem. Tiem ir salīdzinoši īss veģetācijas periods (115-125 dienas), ogas nogatavojas septembra vidū vai beidzās, tās ir samērā lielas, satur 16-19 procentus cukurus, tie ir izturīgi pret slimībām un iztur salu -20°C - -25°C (Zilga – pat mīnus 30°C).

Priekšlaicīgi aizejot no dzīves, mūsu slavenais selekcionārs P.Sukatnieks nepaspēja "sagraut" nevēlamo gēnu saikni – izturību pret slimībām, salu, īsu veģetācijas periodu, no vienas puses, un zemu ogu kvalitāti, no otras puses. Kaut gan daudzi viņa hibrīdi raksturojās ar patīkamu garšu un ogu saldumu, tomēr ogās jūtama V.labruska raksturīgā piegarša ar mazāk vai vairāk izteiktu šīs sugas gļotaino mīkstumumu.

Neskatoties uz to, jāsaka, ka tieši P.Sukatnieks ar saviem hibrīdiem atvēra jaunu ēru Latvijas brīvdabas vīnkopībā. Šodien viņa hibrīdus audzē daudzi vīnogu

entuziasti Latvijā, Lietuvā, Igaunijā un citās Ziemeļeiropas valstīs, kā arī ASV un Kanādā, tomēr viņa hibrīdi kvalitātes ziņā nevar tirgū konkurēt ar ievestajām ārzemju vīnogām.

1958. gadā Gunvaldis Vēsmiņš uzsāka jaunu agrīnu vīnogu šķirņu selekciju Kišiņevas Lauksaimniecības institūta mācību saimniecībā. 1962. gadā prof. D. Verderevska vadībā tika izveidota Vīnogu izmēģinājumu un selekcijas stacija, kurā strādāja Gunvaldis un Lidija Vēsmiņi. No dažādām ģeogrāfiskajām zonām tika savāktas un iestādītas 1248 vīnogu šķirnes un hibrīdi, kā arī Amerikas vīnogu sugas V. labruska, V. riparia, V. rupestris, V. cinerea u.c., kā arī to krustojumi ar V. vinifera šķirnēm.

Krustojot visdažādākās vīnogu šķirnes, hibrīdus un sugas, 10 gadu laikā tika iegūti vairāk nekā 30 tūkstoši hibrīdu, no kuriem uz infekcijas fona pa neīsto (Plasmopara viticola) un īsto (Oidium tuckeri) miltrasām tika atlasīti 252 perspektīvi hibrīdi. No tiem 34 – ar īsu veģetācijas periodu (115-125 dienas) – tika atvesti uz Latviju un 1975. gadā iestādīti Liepājas rajona Medzes pagastā. 1976. gada ziemā, kad sals pārsniedza – 30⁰ C, visi šie hibrīdi izsala, sakarā ar to, ka tiem pietiekoši labi nenobrieda viengadīgie dzinumi.

Sākot no 1975. gada, G. Vēsmiņš iesaistīja selekcijā V. amurensis genotipus, kas raksturojās ar:

- visīsāko veģetācijas periodu (75-90 dienas);
- lielu sala izturību (- 40⁰ C);
- labu un ātru viengadīgo dzinumu nobriešanu;
- labāku ogu kvalitāti nekā Amerikas vīnogu sugām.

Krustojot V. amurensis genotipus ar dažādām V. vinifera agrīnām šķirnēm, iegūti vairāk nekā 1300 hibrīdi, no kuriem atlasīja labākos tālākajam darbam. Visi tie bija ar nelielām ogām (2-3 g). Paralēli tika veikti krustojumi ar V. vinifera šķirnēm un sarežģītiem starpsugu franču hibrīdiem Seiv Villara, kā rezultātā tika iegūti vairāki desmiti tūkstoši sējeņu, no kuriem uz infekcijas fona pa īsto un neīsto miltrasām atlasīja izturīgus pret šīm slimībām genotipus ar labas kvalitātes ogām, kurus tāla izmantoja krustojumos ar agrīnām V. vinifera vīnogu šķirnēm un V. amurensis izcelsmes sējeņiem.

Tādā veidā tika iegūti 40 superagri hibrīdi ar ļoti labas kvalitātes ogām, izturību pret salu (- 23⁰ – 32⁰ C), īsto un neīsto miltrasu (2-3 balles), ātru un labu viengadīgo dzinumu nobriešanu. Visi šie hibrīdi 1992. gadā tika iestādīti z/s “Vīnkoki”. Neparedzētu dabas apstākļu dēļ 1993. gadā 38 no šiem unikālajiem hibrīdiem aizgāja bojā. Turpinot selekcijas darbu, z/s “Vīnkoki” laika posmā no 1993. līdz 2002. gadam tika izveidotas četras superagras vīnogu šķirnes ar augstas kvalitātes ogām: Dovga, Liepājas dzintars, Liepājas agrā un Cīravas agrā.

Tabulā Nr. 1 (sk. pielikumā) atspoguļotas 30 labākās starp 80 Latvijā audzētajām vīnogu šķirnēm pēc degustācijas rezultātiem 2002. gada 15. septembrī Rīgā, Dabas muzejā organizētajā vīnogu izstādē. Kā redzams tabulā, no agrāk audzēšanai Latvijā ieteiktajām vīnogu šķirnēm šo 30 labāko šķirņu vidū iekļuvusi tikai Hasanskij sladkij (24. vieta). No P. Sukatnieka hibrīdiem augsti novērtēti trīs: Guna (12. vieta), Supaga (13. vieta) un Sukribe (20. vieta). No Vidzemes selekcionāra A. Fazakaša izveidotajiem hibrīdiem tikai viens – Vidzemes skaistule – iekļuva šo 30 labāko skaitā (29. vieta), pārējie ierindojās pēdējās vietās sliktas ogu kvalitātes dēļ. Z/s “Vīnkoki” izveidotās vīnogu šķirnes Liepājas dzintars, Dovga, Cīravas agrā un Liepājas agrā ieņēma 1.-5. vietas. Pārējām četrām šķirnēm ogu kvalitāte bija nedaudz zemāka: Liepājas pērle – 8. vieta, Cīravas sārtā – 15. vieta, Dietlava – 16. vieta, Cīravas muskats – 27. vieta.

Neskatoties uz to, ka z/s "Vīnkoki" izveidotās vīnogu šķirnes ļoti augsti novērtētas un tās nevajag miglot ar pesticīdiem, uzskatām, ka tās ar ogu masu 4-5 g (kaut gan ar augstu cukuru saturu ogās - 20-24%) nevar tirgū veiksmīgi konkurēt ar ievestajām lielogu (7-9 g) ārzemju vīnogām. Lai arī šīs ārzemju vīnogas tiek miglotas veģetācijas sezonā 12-14 reizes ar dažādiem pesticīdiem, t.s. ar sistēmas iedarbību, kas ļoti slikti atsaucas uz cilvēku veselību (sevišķi – bērnu), tomēr to tikai retais no patērētājiem zina, tāpēc tām ir liels noiets, un Latvijā audzētās (no pesticīdiem tīrās) vīnogas sakarā ar mazāku ogu masu nebauda šādu pieprasījumu tirgū.

Naudas līdzekļu trūkuma dēļ 2002. gadā vīnogu selekcijas darbs z/s "Vīnkoki" tika pārtraukts.

Pateicoties Zemkopības ministrijas un personīgi ministra M.Rozes kunga atbalstam, 2004. gadā vīnogu selekcija z/s "Vīnkoki" tika atjaunota.

Galvenais uzdevums, lai sasniegtu izvirzīto mērķi, bija savākt vienkopus un iestādīt z/s "Vīnkoki" mūsu agrāk izveidotos vīnogu hibrīdus, kā arī labākos citu selekcionāru izveidotos genotipus, lai varētu veikt tālāk uzsākto selekcijas darbu, piemērojot mūsu izstrādāto un aprobēto vīnogu selekcijas metodiku, ar kuras palīdzību iespējams izveidot superagras šķirnes un saīsināt selekcijas procesu par 3-5 gadiem.

Secinājumi. Sākot no 2004. gada, tika veikta mūsu agrāk iegūto vīnogu šķirņu un hibrīdu stādu audzēšana un jauna genofonda izveide.

2004. - 2005. gadā:

- veikta augsnes uzlabošana ar kūdru;
- izdarīta dziļa augsnes uzaršana ar purva arklu (70 cm);
- veikta meliorācija, izraktas tranšejas un piepildītas ar augsnes maisījumu (satrūdējuši kūtsmēsli, kūdra, sapropelis 1:1:1);
- iestādītas 56 mūsu vīnogu šķirnes un hibrīdi;
- veikta vīnogu krustošana par 30 kombinācijām. Iegūtas un izsētas vīnogu sēklas, izaudzēti un atlasīti perspektīvi hibrīdi (162).

2006. gadā:

- turpinās augstākminētie augsnes uzlabošanas darbi;
- izaudzēti un iestādīti vēl 20 mūsu vīnogu hibrīdi;
- novērtēti pret slimībām 162 hibrīdi (no 2005. gada sējeņiem);
- izsētas 2005. gada vīnogu krustojumu sēklas;
- izaudzēti 918 hibrīdi, kas novērtēti uz infekcijas fona pa īsto un neīsto miltrasām, atlasīti 52 sējeņi, kuri izturīgi pret šīm slimībām, tie iezīmoti;
- veikta vīnogu krustošana pa 15 kombinācijām, izdalītas sēklas, tās dezinficētas un ieliktas stratifikācijai;
- veikti visi nepieciešamie darbi, kuri saistīti ar agrotehniku un vīnogu krūmu veidošanu.

Pašlaik z/s "Vīnkoki" izveidota ampelogrāfijas kolekcija ar vairāk nekā 100 visdažādākās izcelsmes vīnogu genotipiem ar:

1. ļoti īsu veģetācijas periodu (80 – 90 dienas) un augstas kvalitātes ogām, kuru masa 4-5 g;
2. ķekaru masu 900–1500 g, ogu masu 6–15 g (bet vēlīnas);
3. augstu cukura saturu ogās (20–26 g/100 cm³);
4. izturību pret dažādām slimībām;
5. izturību pret salu (mīnus 25-35⁰ C);
6. bezsēklu ogām;
7. augstu dzinumumu ražības koeficientu;
8. ātru un labu viengadīgo dzinumumu nobriešanu;

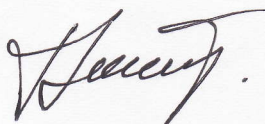
9. labām reģenerācijas īpašībām (spēju veidot ķekarus uz dzinumiem no pumpuriem – aizvietotājiem, ja galvenais dzinums pavasara naktssalnās nosalst).

Z/s "Vīnkoki" strādā augstas kvalifikācijas speciālisti ar augstāko izglītību un zinātniskajiem grādiem vīnkopībā, kuru stāžs vīnogu selekcijā ir jau 25-35 gadi. Ilga vīnogu selekcijas darba rezultātā zinātniekiem G.Vēsmiņam un L.Vēsmiņai izstrādātas selekcijas metodes un programmas, kuras ir devušas un dod iespēju saīsināt veģetācijas periodu līdz 80-90 dienām un iegūt vīnogu šķirnes ar augstas kvalitātes ogām.

Asistents Aleksandrs Simčenko strādā pie jauna ģenētiskā modeļa veidošanas vīnogu krustošanā, lai iegūtu hibrīdus ar lielām ogām un īsu veģetācijas periodu, tā kā šīs divas īpašības ir ļoti grūti apvienot vienā genotipā (šķirnē). Ar viņa izstrādāto metodiku 2006. gadā uzsākta vīnogu krustošana.

Priekšlikumi. Sakarā ar to, ka z/s "Vīnkoki" ir radīti visi priekšnoteikumi, lai izveidotu Latvijas agroklīmatiskajiem apstākļiem piemērotas agrīnas, kvalitatīvas, konkurētspējīgas jaunas vīnogu šķirnes, ieteicam turpmāk atbalstīt un turpināt vīnogu selekcijas darbu.

Z/s "Vīnkoki" vadītājs

Dr. biol. G.Vēsmiņš

TABULA 1

VĪNOGU DEGUSTĀCIJA

Apzīmējumi: (ar sarkanu) Paula Sukatnieka iegūtās šķirnes
 (ar dzeltenu) A.Fazakaša iegūtās šķirnes
 (ar zilu) Z/s "Vīnkoki" iegūtās šķirnes

2002.gada 15.septembris
 Degustācijas komisija 9 speciālistu sastāvā.
 Komisijas priekšsēdētājs G.Dobelis

Vieta	Šķirne	Punktu sk.
1.	"Liepājas Dzintars"	4,84 (1.x)
2.	"Dovga"	4,74 (1.x)
3.- 4.	"Alošenkin", "Cīravas Agrā"	4,63/4,63
5.	"Liepājas Agrā"	4,49 (1.x)
6.	"Muromecs" (CGL-642)	4,44 (1.x)
7.	"Ezops"	4,38
8.	"Liepājas Pērle"	4,31
9.	"Olga"	4,30
10.	"Kosmonauts"	4,29
11.	"Raņņij Magarača"	4,28
12.	"Guna"	4,26
13.	"Supaga"	4,25
14.	"Tambovskij Belij"	4,22
15.	"Cīravas Sārtā"	4,17
16.-17.	"Dietlava", "Zalzve"	4,14/4,14 (1.x)
18.-19.	"Ortega", "Pervenec Kuibiševa"	4,12/4,12
20.	"Sukribe"	4,08
21.	"Madlen Royal"	4,07
22.-23.	"Skujiņa-675", "Korinka Russkaja"	4,06
24.-25.	"Hasanskij Sladkij", "Andreja Upene"	4,03 4,03
26.	"KišmišUņikalnij"	4,02
27.	"Cīravas Muskats"	4,01 (1.x)
28.	"Ilja Muromietis"	4,01
29.	"Vidzemes Skaistule".	4,01
30.	"Rembate"	4,01

Izstādēs bija eksponētas vairāk nekā 80 šķirnes.